

Recensioner

Loïc Wacquant, *Racial Domination*. Polity Press 2024.

Idén om "ras" har blivit populär igen, eller i alla fall populärare än den var för ett halvsekel sedan. När jag undervisar om etnicitet och migration brukar jag ta upp idén om "ras" för kritisk diskussion. Jag säger fyra saker till studenterna. Det första är att den biologiska rasteorin har vederlagts av vetenskapen. Det verkar förvisso vara allmänt känt, men det är ändå här man måste börja när man talar om saken. Det andra är att "ras" *inte* är ett begrepp som sociologer – forskare eller studenter – bör använda i sina analyser av den sociala världen. Däremot kan idéer om ras, däri inbegripet handlingar, institutioner med mera som har med dem att göra, vara *studieobjekt* för sociologer. Men då bör de använda andra begrepp i sina analyser, såsom rasifiering (Miles 1993). Även begrepp som exploatering, symbolisk dominans och stigma ingår i den sociologiska verktygslådan. Jag är över huvud taget tydlig med att termen ras bör användas så lite så möjligt. Ett skäl är det tunga historiska bagage som termen bär på, inte minst den starka kopplingen till biologin. Det tredje jag säger är att det huvudsakliga, om inte det enda, skälet till att idén om ras blivit populär igen är den enorma symboliska makt som USA utövar över vår del av världen. Populariseringen av "ras" är med andra ord primärt en effekt av den nutida amerikanska kulturella dominansen. Och det fjärde jag säger är att inget i den kritik som riktas mot idén om "ras" på föreläsningen är något nytt eller unikt. Kritiken bygger på sociologins klassiker, både äldre (Weber, Durkheim och Marx) och nyare (Elias och Bourdieu).

Det är mycket välkommet att Loïc Wacquant har uppdaterat den klassiskt sociologiska analysen av "ras", vilket omformuleras till (det på svenska lite otympliga) "rasmässig dominans". Wacquant bygger sin analys på Weber (till exempel status), Bourdieu (till exempel symbolisk dominans) och filosofen Gaston Bachelard (epistemologiska brott). Ett av Wacquants viktigaste ärenden är att bryta med det förhärskande amerikanska rasparadigmet och att utveckla ett robustare, icke-etnocentriskt alternativ. Wacquant hämtar belägg från världens alla hörn och begränsar sig inte till västvärlden eller till de länder som är starkt präglade av väst när det gäller uppfattningar om "ras", till exempel på grund av att de varit europeiska kolonier. Men även mellan före detta europeiska kolonier finns stora skillnader i hur "ras" definieras, vilket delvis beror på olika lokala förhållanden. Ett exempel är den stora skillnad som finns mellan brasilianska och US-amerikanska uppfattningar om "ras". Det kan noteras att det gjorts försök att analysera även det radikalt annorlunda brasilianska rassystemet utifrån raskateorier importerade från USA, vilket inte var särskilt lyckat (se Bourdieu & Wacquant 1999). Wacquants kritik av den amerikanska rasforskningen och dess inflytande på nutida

samhällsvetenskap är stundtals skarp. På ett ställe parafraseras Marx: "[T]he baggage of the historical ethnoracial unconscious of America [...] 'weighs like a nightmare on the brains' of Anglophone and increasingly global social scientists" (85).

Det dominerande amerikanska rasperspektivet för med sig allvarliga problem när det överförs till andra, annorlunda kontexter. Ett problem härrör från den speciella historien av rasmässig dominans i USA med juridisk rassegregering fram till 1960-talet. I inget annat land har distinktionen mellan vem som är "vit" och vem som är "svart" varit så rigid som i USA, där tillhörighet till den sistnämnda definierats av strikt hypodescent. De amerikanska rasgränserna har förvisso blivit mindre rigida, vilket syns i det ökade antalet blandäktenskap, men den särskilda historien av rasmässig dominans fortsätter att prägla uppfattningar om "ras" i såväl forskning som politik och vardagsliv. Ett annat problem är att det dominerande amerikanska rasperspektivet sätter likhetstecken mellan ras och "färg", det vill säga hudton. En sådan uppfattning om "ras" utesluter en mängd olika fall där färg har föga eller obefintlig betydelse, såsom judar och slaver i Europa under nazismen, briter i Irland, romer och resandefolk, samer och så vidare. Vidare har uppfattningar om vilka som är "vita" respektive "icke-vita" i olika kontexter ett starkt samband med socioekonomiska faktorer såsom klass. Sverige har sin specifika historia av rasmässig dominans, vilken är förbunden med bredare strömningar i världen. Det borde i kontexten vara en självklar uppfattning att "ras" *inte* är synonymt med färg. Men det kan man inte vara säker på: även kritisk vithetsforskning har importerats. Vidare kan denna uppfattning om "ras" leda till absurda missförstånd. Ett exempel är skådespelerskan Whoopi Goldbergs uttalande om Förintelsen i ett tv-program för några år sedan (Malik 2022). Goldberg menade att Förintelsen inte handlade om rasism. Hon förnekade förvisso inte vidden av katastrofen, men eftersom det var något som vita gjorde mot andra vita rörde det sig inte om rasism.

Ett nyckelargument är att "ras" är en särskild form av etnicitet. Vi talar om "ras" eller mer korrekt rasifiering när etnicitet naturaliseras, inklusive biologiseras. En sådan naturalisering av etnicitet innefattar förvisso ofta maktskillnader och hierarkisering av grupperna i fråga. Wacquant skriver att ras är en paradoxal undertyp av etnicitet, "[it is] paradoxical in that it denies being ethnic, that is, founded on the accidents of history" (81). Wacquant förkastar därmed sammanställningen "ras och etnicitet", där endast den sistnämnda har status som samhällsvetenskapligt begrepp.

I USA är det vanligt att tala om ras och etnicitet. Det förra får då beteckna bestående, undertryckande relationer mellan grupper, där rasism är en central ingrediens, medan det senare får beteckna mer flytande, icke-förtryckande grupprelationer. Det har inrättats universitetsinstitutioner med namnet "ras och etnicitet", det ges kurser i ämnet vid universiteten, det finns sådana forskningsprogram och så vidare. Även i Storbritannien är det vanligt att skilja mellan ras och etnicitet. (Storbritannien är ju det land i Europa som är mest direkt präglad av den amerikanska kulturella dominansen, även om Sverige får sin beskärda del.) Wacquants kritik av sammanställningen "ras och etnicitet" är elegant formulerad: "Whenever social scientists deploy this doxic duet, *they endorse and amplify the defining symbolic effect of race*, which is, precisely, the

mystified and mystifying belief that it is fundamentally different from ethnicity” (48). Wacquant bygger sin uppfattning om etnicitet mycket på Weber, men också på andra som argumenterat för ett liknande synsätt, såsom Andreas Wimmer (2013).

Wacquant utvecklar en omfattande analytisk modell av rasmässig dominans, som gör anspråk på att täcka in alla möjliga fall. Ett centralt drag i rasmässig dominans är rasifiering, ett annat diskriminering, till exempel i arbetslivet, ett tredje segregering. I Wacquants modell innebär rasifiering alltid ojämlikhet mellan grupper, till exempel i fråga om makt och anseende. Det verkar i alla fall vara en förutsättning för att sådana föreställningar ska få fäste och bli beständiga. Det är en rik bok: rik på idéer och på material. Wacquant hämtar sina belägg från jordens alla hörn och ett antal historiska perioder. Ett viktigt grepp är att historisera idén om ”ras” i syfte att visa att den har olika ursprung och att den kan anta olika former. Historisering är en effektiv metod även när förhärskande uppfattningar ska sättas i fråga. Till exempel visar en kort redogörelse för några historiska fall att den amerikanska definitionen av ”ras” inte håller. Historisering är det bästa vapen som samhällsforskare har för att bryta med de primära självklarheterna (Bourdieu 2000:182).

Vilka invändningar kan då riktas mot boken? Wacquant rör sig över ett antal olika forskningsområden och det är möjligt att specialister inom dem kommer att ha invändningar. Troligtvis kommer de etablerade inom den specifikt amerikanska rasforskningen inte att bli övertygade. Min uppfattning är dock att det är en mycket viktig och angelägen bok. Jag har dessutom inget emot den polemiska stil som antytts. Tvärtom är den antagligen nödvändig om en doxa ska kunna utmanas. Min enda egentliga invändning är att Wacquant hade kunnat gå längre i sin ambition att bryta med det amerikanska rasparadigmet. Boken är trots allt ganska tydligt präglad av den amerikanska kontext den skrivits i; Wacquant är professor vid UC-Berkeley. Å andra sidan är detta förståeligt, då boken vänder sig emot den förhärskande forskningen inom området. Wacquants nyklassiskt sociologiska analys är ett mycket bättre alternativ.

I en recension måste man förenkla och generalisera. Allt kan inte tas med och komplicerade resonemang måste utelämnas. Den forskning som kritiseras är inte den enda amerikanska forskningen om rasmässig dominans. Det bör nämnas att det också finns mycket god amerikansk forskning inom området, till exempel Fields & Fields 2014, och Patterson 2005.

Denis Frank

Docent i sociologi vid institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet

Referenser

- Bourdieu, P. (2000) *Pascalian Meditations*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. & L. Wacquant (1999) ”On the Cunning of Imperialist Reason”, *Theory, Culture & Society* 16 (1): 41–58. <https://doi.org/10.1177/026327699016001003>
- Fields, B. J. & K. E. Fields (2014) *Racecraft. The Soul of Inequality in American Life*. London & New York: Verso Books.

- Malik, K. (2022) "Whoopi Goldberg's Holocaust remarks drew on a misguided idea of racism", *The Guardian* 11 mars 2025.
- Miles, R. (1993) *Racism after 'race relations'*. London & New York: Routledge.
- Patterson, O. (2005) "Four Modes of Ethno-Somatic Stratification: The Experience of Blacks in Europe and the Americas", 67–122 i G. Loury, T. Modood & S. Teles (red.) *Ethnicity, Social Mobility and Public Policy: Comparing the USA and UK*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wimmer, A. (2013) *Ethnic Boundary Making: Institutions, Power, Networks*. Oxford: Oxford University Press.